ज्योतिःशब्देनाभिधीयते । तथा सति ब्रह्मणोपि चैतन्यस्वरूपस्य समस्तजगदवभासहेतुत्वादुपपन्नो ज्योतिशब्दः "तमेव भान्तमनुभाति सर्वं तस्य भासा सर्व्वमिदं विभाति"। "तद्देवा ज्योतिषां ज्योतिरायुर्होपासतेऽमृतम्" इत्यादिश्रुतिभ्यश्च । यदप्युक्तं द्युमर्यादत्वं सर्व्वगतस्य ब्रह्मणोनोपपद्यते इति । अत्रोच्यते सर्व्वगतस्यापि ब्रह्मणउपासनार्थः प्रदेशविशेषपरिग्रहो न विरुध्यते । ननूक्तं निःप्रदेशस्य ब्रह्मणः प्रदेशविशेषकल्पना नोपपद्यत इति । नायं दोषः निष्प्रदेशस्यापि ब्रह्मण उपाधिविशेषसम्बन्धात् प्रदेशविशेषकल्पनोपपत्तेः । तथा हि आदित्ये चक्षुषि हृदय इति प्रदेशविशेषसम्बन्धीनि ब्रह्मण उपासनानि श्रूयन्ते । एतेन "विश्वतः पृष्ठेष्वित्याधारबहुत्वमुपपादितम् । यदप्येतदुक्तं औष्ण्यघोषाभ्यामनुमिते कौक्षेये कार्ये ज्योतिष्यध्यस्यमानत्वात् परमपि दिवः कार्य्यं ज्योतिरेवेति । तदप्ययुक्तं परस्यापि ब्रह्मणोनामादि प्रतीकत्ववत् कौक्षेयज्योतिःप्रतीकत्वोपपत्तेः । "दृष्टञ्च श्रुतञ्चेत्युपासीतेति" तु प्रतीकद्वारकं दृष्टत्वं श्रुतत्वञ्च भविष्यति । यदप्यल्पफलश्रवणान्न ब्रह्मेति तदप्यनुपपन्नम् । न हि इयते फलाय ब्रह्माश्रयणीयमियते नेति नियमे हेतुरस्ति । तत्र हि निरस्तसर्वविशेषसम्बन्धं परं ब्रह्मात्मत्वेनोपदिश्यते तत्रैवं रूपमेव फलं मोक्ष इत्यवगम्यते यत्र तु गुणविशेषसम्बन्धं प्रतीकविशेषसम्बन्धं वा ब्रह्मोपदिश्यते तत्र संसारगोचराण्येवोच्चावचानि फलानि दृश्यन्ते "अन्नादो वसुदानोविन्दते वसु य एवंवेद" इत्याद्यासु श्रुतिषु । यद्यपि न स्ववाक्ये किञ्चित् ज्योतिषो ब्रह्मलिङ्गमस्ति तथापि पूर्वस्मिन् वाक्ये दृश्यमानं ग्रहीतव्यं भवति । तदुक्तं सूत्रकारेण ज्योतिश्चरणाभिधानादिति । कथं पुनर्वाक्यान्तरगतेन ब्रह्मसन्निधानेन ज्योतिःश्रुतिः स्वविषयात् प्रच्याव्य शक्यां व्यावर्त्तयितुम् । नैष दोषः । "यदतः परोदिवो ज्योतिरिति" प्रथमतरपठितेन यच्छब्देन सर्व्वनाम्नाद्युसम्बन्धात् प्रत्यभिज्ञायमाने पूर्व्ववाक्यनिर्दिष्टे ब्रह्मणि स्वसामर्थ्येन परामृष्टे सत्यर्थात् ज्योतिःशब्दस्यापि तद्विषयत्वोपपत्तेः । तस्मादिह ज्योतिरिति ब्रह्म प्रतिपत्तव्यम्" भा० । श्रुत्यन्तरे तु कौक्षेयाग्निसंबन्धात् देहस्यौष्ण्यमुक्तम् । तत्रापि कौक्षेयाग्नेरपि जीवस्थितिनियतत्वात् जीवाधीनत्वं कल्प्यमित्याकरे प्रपञ्चः

ऊह वितर्के भ्वादि० आत्म० सक० सेट् । ऊहते औहिष्ट । ऊहां बभूव आस चक्रे । ऊहितः ऊहमानः ऊहितुम् ऊहः । "औहिष्ट तान् वीतविरुद्धबुद्धीन्" भट्टिः । कर्मणि ऊह्यते औहि णिच् । ऊहयति ते औजिहत् त । "रूपेण तावौजिहतां नृसिंहौ" भट्टिः अस्य ऊहशब्दे वक्ष्यमाणेऽर्थेऽपि वृत्तिः । परस्मैपदित्वमप्यस्य ऊहति, इत्युहेत् द्विदैवतं दैविकेषु" कात्या० १०१,३,१,१७, यादौ उपसर्गात् परस्यादेर्ह्रस्वः । समुह्यते

अति—एकदेशस्थितस्य तद्विपरीतदेशप्रेरणे "द्रोणकलसमत्यूह्य" कात्या० ९,२,१६ । "अत्युह्य प्राञ्चमेव प्रतीच्यां प्रेर्य्य" कर्कः ।

अधि+अञ्जने । "अग्निमग्नीत् संमृड्ढीति यथाधुरमध्यूहे देवं तद्यत् पूर्वमाघार माघार यत्यध्युह्य हि धुरं युञ्जन्ति" शत० ब्रा० १,४,४,१३,

अप+निरसने दूरीकरणे । "अपोह्य बर्हींषि" कात्या० २,२,१७, "एतैर्व्रतैरपोहेत पापं स्तेयकृतं द्विजः" मनुः । "सर्वान् रसानपोहेत कृतान्न च तिलैः सह" मनुः प्रतिकूलतर्केण प्रकृततर्कापनमने अपोहः ।

अप+वि+निवारणे "व्यपोहत शरांस्तस्य सर्वानेव धनञ्जयः" भा० आ० ४७० । [३८ । "अभ्यूहति आच्छादयति" भा० ।

अभि+आच्छादने । "अथाङ्गारैरभ्यूहति" शत० ब्रा० १,२,४,

उत्+उत्कर्षणे । "रशनामुदुह्य प्राच्याम्" कात्या० १,६,१ । "उदुह्य उत्कृष्य" कर्कः निरसने च । "तेन प्राचोऽङ्गारानुदूहति" शत० ब्रा० १,२,१,४ । [१,३,५,१७ ।

प्रति+उद्+प्रक्षेपणे "दक्षिणतः पुरीषं प्रत्यूहेत" शत० ब्रा०

वि+उद्+अन्ते विवर्द्धने । "चतुङ्गुलमुभयतो बाह्यतो व्युदूहति" शत० ब्रा० १०२,१,४ । व्युदूहति अन्ते विवर्द्धयति" भा०

उप+अधस्तात् प्रवेशने । "पश्चाच्छम्यामुपोहति" कात्या० २,५,४ । "उपोहति अधस्तात् प्रवेशयति" कर्कः ।

निर्+निष्काश्य ग्रहणे पृथक्करणे च । गार्हपत्यादुष्णं भस्म निरुह्य" शत० ब्रा० १३,४,२,२ । "शिरः श्रियमस्य निरौहत्" शत० ब्रा० १०,५,४ । वपान्तेऽनपेक्षमध्वर्युः प्रेष्यति निरूहैतं गर्भमिति" "निरुह्यमाणमभिमन्त्रयीत" कात्या० २५,१०,४,५ । निरुह्यमाणं पृथक्क्रियमाणम् वेददी० निरूहणम्

परि+परितः खातपूरणे । "अरत्निमात्रे संतृण्णे वोपदधाति पर्यूहति च" कात्या० ८,५,२५ । पर्यूहति पांशुभिरन्तरालं परितः पूरयति" कर्कः । पर्य्यूहणम् ।